

Ruslands Landboforhold.

Fire Forelæsninger

af

N. C. Frederiksen.

I.

Af de Lande, der bebos af den tredje af de store evropæiske Folkestammer, den blide, men ustadige slaviske Race, er Rusland i enhver Henseende det betydeligste. Alene det evropæiske Rusland indtager for det Første i Udstrækning med sine over hundrede tusende Kvadratmile over Halvdelen af hele Europas Fladeindhold. Vel naar Befolkningen ikke en Fjerdedel af hele Europas, men den er dog i visse Egne, f. Ex. i Midten mellem den øvre Volga og Okafloden, temmelig tæt, omtrent som i de fleste evropæiske Lande, og det er kun i visse Dele af Landet, at dens forholdsvisse Tal paa Grund af de naturlige Forhold eller paa Grund af den historiske Udvikling er saa yderst ringe. Landets Beliggenhed er i visse Henseender ikke heldig; kun en mindre Del af Landets Grænser aabner en let Forbindelse ad Søvejen til de andre civiliserede Lande; og selv nogle af de største og vigtigste af de store Floder, der flyde igjennem Landet, gaa mod Norden til Ishavet eller mod Østen til det kaspiske Hav i Steden for at gaa mod Vesten. Uagtet de gaa igjennem et Sletteland, ere de fleste af disse russiske Vandløb heller ikke fra Naturens Haand i fortrinlig Grad

sejlbare, og de ere tillige i en stor Del af Aaret bundne af Isens Dække. I sin Helhed er imidlertid den store østevropæiske Slette, til hvilken næsten alle de russiske Territorier høre, meget frugtbar. Ufrugtbare ere nogle af Stepperne i det Østlige, hvor Strækninger mellem nedre Volga og Ural snarere have Karakteren af en asiatisk Ørken. Og om muligt endnu sørgeligere ere Sletterne i det Nordlige, der aldrig optø, og hvor selv sydligere, uendelige Moser og Lyngheder ere uden al Værdi for Menneskene.

Selv temmelig højt imod Nord finde vi dog tillige umaadelige Skove af Fyr, Rød- og Hvidgran, navnlig lidt længere inde i Landet det værdifuldeste af vore Naaletræer, Lærken, og ovre i det Østlige tillige den sibiriske Ceder. I det Nordlige finde vi ofte formelige Urskove i de store Strækninger mellem Floderne, samlede Arealer af Størrelse som et af de andre større evropæiske Riger, som f. Ex. Spanien eller som Storbritannien, hvor det kun gjælder om paa en hvilken som helst Maade at benytte Træet. Længere syd paa faa de dog nogen større Værdi. Her finde vi til Dels ved Siden af Naaletræerne flere og flere Løvtræer. Allerede i Norden ere hine blandede med Birk, El og Asp; længere nede findes Løn, Alm og Sølvpoppel; og i Mellemrusland, især vist nok i den østlige og den sydlige Del, skal endogsaa Egen eller i andre Egne Linden danne Hovedbestanddelen af Skovene. Selv hvor Træet paa Grund af Efterspørgsel til Indlandet eller til Udførsel har Værdi nok til, at det kan betale sig, er det dog kun undtagelsesvis — som Exempel fremhæves især de større Godser i Østersøprovinserne — at der gjøres noget Alvorligt for at bevare, end sige for at forbedre Skovene.

Uagtet intet Land i Evropa er saa skovrigt som Rusland — Skovene, for saa vidt man vil benævne disse spredte Bevoxninger, som ganske vist ikke benyttes til Andet end til Træproduktion, med dette Navn, udgjøre i nogle Dele af Landet endogsaa tre Femtedele af det hele Territorium —, saa gaa dog de fleste Vidnesbyrd ud paa, at der i det Hele ikke eksisterer noget som helst Skovvæsen i det russiske Rige. Det er en Følge af det naturlige Afsætningsforhold, at Frembringelsen og navnlig Udførselen ofte især lægger an paa saa koncentrerede Skovprodukter som Tjære og Beg, Terpentin, Potaske og Kjørøg. De unge Lindeskove hugges ofte ned alene for Bastens Skyld, der benyttes til Sko eller til andet Forbrug i Landet selv, eller som udføres i Form af Bastmaatter eller Bastsække. Dog er det tillige langt mere betydelige Trævarer, der i forskjellige Former udføres fra de russiske Lande. Ypperlig savskaaret Last, svære Bjælker og Mastetræer, Jærnbanesveller, Egestaver, kort sagt, værdifuldt Træ i de forskjelligste Former udgaa i stedse større Mængde fra de russiske Havne, og selv en stor Del af det saakaldte «pommerske Tømmer» kommer ned ad Weichselen eller ad Njæmen for at udskibes fra preussisk Territorium. — At den russiske Regering har belagt Udførselen af Træ med Told, er ikke i Skovdriftens Interesse.

I de nordlige Skovegne er Byggen den første Kornsort, hvis Dyrkning begynder. Ogsaa Kartoflerne dyrkes forholdsvis temmelig højt mod Nord; men deres Dyrkning har først i den nyeste Tid begyndt at vinde større Udbredelse. Ingen landøkonomisk Virksomhed vilde sikkert passe sig for hine Egne forholdsvis saa godt som Kvægavlen; men dog er den i det Hele kun ringe. Til-

beredelsen af de vigtigste Kvægavlsprodukter, af godt Smør og Ost, kræver allerede en vis Udvikling, og fremfor Alt en høj Grad af Renlighed hos Befolkningen, og alene af denne Grund er det ikke fornemmelig i denne Retning, at vore Landbrugere behøve at frygte fremtidig Konkurrence fra Ruslands Side; men især synes den liden Sans for Kvægavl dog at maatte skrives paa den græsk-katholske Religions Regning, i det denne en lang Tid af Aaret forbyder sine Tilhængere Nydelsen af enhver Mælkespise. Vi have blandt Andet hørt dette fremhæve meget stærkt af Professor Daa, naar han beskriver de Egne, han gjennemvandrede bag ved det protestantiske Finland, hvorledes de faa Beboere, han fandt i hine Egne, trods de umaadelige Arealers Rigdom paa Græs, dog næsten aldrig havde andre Husdyr end nogle faa Faar, som gav dem de Pelse, hvori de klædte sig; i Steden for at benytte Mælk, sloge de deres smaa Børn ihjel ved overvejende at benytte salt Fisk til Næringsmiddel. Om end Kvægavlen i det Hele taget langt fra er udviklet, som den burde, har Opdræt af Kreaturer dog ganske vist i andre Dele af det skovrige nordlige Rusland en ikke ringe Betydning.

Komme vi længere ned, have vi vel endnu, navnlig i det Vestlige, i Østersøprovinserne og i Litaven, som ogsaa i det Østlige, meget betydelige Skove — de regnes endnu her i mange Guvernementer at indtage over det Halve af Arealet. Men dette store Bælte, som strækker sig fra Ural over til de lave Egne ved Smolensk, betegnes dog især som Rugens og Hørrens Bælte. Der udføres baade Rug og Havre, ogsaa nogle Kvægavlsprodukter; men det er dog især den fortrinlige

Hør, som ved Siden af Hamp i Østersøprovinsernes Udførselslister indtager en stedse vigtigere Plads.

Komme vi atter længere syd paa, træffe vi det berømte Bælte af «sort Jord», som fra Karpaterne af gaar over gjennem Landet, og som uden Gjødning synes i Stand til at frembringe en evig Række værdifulde Kornafgrøder.

Hjemme lever Befolkningen, navnlig hvor Kartoffel-dyrkningen endnu ikke er bleven almindelig, ogsaa her næsten udelukkende af Rug. Men til Udførsel dyrkes især paa de større Ejendomme ikke lidt Hvede. Landet har Vanskelighed ved at faa sine Produkter frem, og den besværlige Afsætning anføres som en af Grundene til, at Godsejerne saa ofte søge at anvende Produkterne til Brændevin; saa kostbart er det at faa selv den værdifuldeste Kornsort transporteret bort, at det ofte berettes, hvorledes Hveden endnu paa sine Steder, og før langt hyppigere, næsten kun bruges til Føde for Fiskene i Dammene; hvor Floderne og nu Jærnvejene aabne Afsætning, bliver det anderledes; den dyrkes da og sendes bort, selv om det kan tage et eller halvandet Aar at bringe den frem til Odessa, til Riga eller til en anden af de faa Havne. Men dens Værdi afhænger da ganske af Priserne i Udlandet; naar ellers Variationen i disse kun forøger eller formindsker Landmandens Udbytte, tager den her, hvor Forsendelsesomkostningerne udgjøre en saa overvejende Del, dette ofte endogsaa helt bort; og dobbelt vanskeligt bliver det for Landmændene at benytte de gode Konjunkturer, hvor Forsendelsen tager saa lang Tid, og hvor tillige Handelen i det Indre af Landet ofte er saa overordentlig lidet udviklet. Det er de gamle tidligere polske Provinser Kijef, Volynien og fremfor Alt Podolien, men for øvrigt ogsaa Poltava, Ukrajna og

mange andre Distrikter helt over til Ural, der høre til dette Bælte, som endogsaa indtager det Nordligste af den store sydrussiske Steppe, som med Føje betegnes som Rigets Kornkammer.

Trods Landets overordentlige Frugtbarhed, bliver der dog efter Sagens Natur kun sjælden Spørgsmaal om Dyrkning af kostbarere Produkter. Havedyrkning kjendes næsten ikke; kun dyrke Bønderne i de gamle polske Provinser en Del Hvidløg til de jødiske Befolkninger i hine Egenes Stæder. En mere intensiv Kultur har dog i disse samme Provinser i den sidste Menneskealder fundet en ejendommelig Udvikling. Det er Dyrkningen af Sukkerroer og den dertil hørende Fabrikation. Sukkerroen lykkes fortrinlig her, hvor Jordens naturlige Frugtbarhed erstatter det vidt fremskredne Agerbrugs større Gødningsmasse, man har tilstrækkelig billig Arbejdskraft, og Skovene afgive fornødent Brændsel; og man har en særlig Grund til at drive paa denne Produktion, fordi man derved tilvejebringer et Produkt, der er i Stand til uden Vanskelighed at forsendes langt. Alligevel er det dog med meget forskjelligt Held, at de mange ny Fabrikker af denne Art drives af disse Landes Godsejere. Ofte synes deres Indretning at være i højeste Grad middelmaadig, eller selv hvor det er hensigtsmæssigere nyere Maskiner, gaar den største Del af Udbyttet til de Jøder, der have forstrakt de letsindige Godsejere med de fornødne Midler til disse Anlæg, og det er ganske karakteristisk at høre, hvorledes det næsten overalt, hvor det gaar godt, er en Tysker eller Franskmand, der i det Mindste har Del i Ledelsen. Det viser sig her som overalt ellers, at Russerne i det Mindste endnu ikke udmærke sig ved Talent for Administration.

Gaa vi længere ned fra de egentlige Kornegne, ere vi naaede til de uhyre Stepper, der indtage største Delen af det sydlige Rusland. Disse Stepper ere i det Hele meget frugtbare; Underlaget er for en stor Del Kalk og Kridt, bedækket med et rigt Muldlag; selv en Strækning Granit er ikke uden Mulddække, og endogsaa den lave, østligste Del, den gamle Havbund, som strækker sig fra det asovske Hav til nord for det kaspiske Hav, er i det Mindste for de saakaldte Dyndsteppers Vedkommende fra Naturens Haand frugtbare nok, og kun en Del af den saakaldte Saltsteppe maa anses for kun lidet egnet for Dyrkning. Det er ny Provinser, dette Sydrusland, som jo først i den sidste Del af det forrige Aarhundrede blev udrevet af Tatarers og Tyrkers Hænder — Besarabien blev jo endogsaa først afstaaet 1812 — og det er til Dels som en Følge heraf, at saa megen Dyrkning er i højeste Grad ny. Det Nordlige af Stepperne hører som sagt endnu med til hin Rigets fortrinligste Kornegn, «den sorte Jord», og selv længere nede egner Landet sig i højeste Grad til Dyrkning af Sæd; kun Mangel paa Arbejdskraft lægger Vanskeligheder i Vejen. Det rige Besarabien kan i det Hele vel næppe regnes med til dette sydrussiske Græseland; men selv det Østlige, Saratof og Samara, som for kun et Par Menneskealder siden var en hel Ørken, beskrives som snart det rigeste Kornland i Riget. I det Hele indtager dog Hveden og de andre Kornsorter i disse Egne kun en forholdsvis liden Del af Arealet.

Særlig at fremhæves fortjener ogsaa her Hørrens Dyrkning. Det er meget karakteristisk at se, hvorledes de økonomiske Vilkaar for denne Kultur kunne være til Stede under helt forskellige økonomiske Tilstande. Denne Plante kræver megen Humus. Denne kan nu

enten bringes til Veje, hvor et vidt fremskredet Agerbrug fremskaffer og opsamler megen Gødning; det er det, vi se i Belgien, hvor Linnedmanufakturernes benytte disse Betingelser til at fremkalde en ikke ubetydelig Hordyrkning. Men den samme Jordbundskraft kan tilvejebringes paa en helt anden Maade netop ved et meget intensivt Agerbrug; det er det, vi se i Rusland, hvor den store Overflod paa Jord tillader at lade den ligge længe hen til Hvile eller til Græsning, saaledes at den paa denne Maade bliver fortrinlig skikkaet til at frembringe saadanne Planter som Hørren. Nu er det for øvrigt atter i Rusland paa en meget forskjellig Maade eller rettere i et forskjelligt Øjemed, at man dyrker den. I Østersøprovinserne med deres Udførsel og højere oppe i det midterste Rusland, hvor der findes nogle Manufakturer i selve Landet, er det Plantens til Linned tjenlige Væv, man lægger Vægten paa. Anderledes i de fleste Dele af det sydlige Rusland, hvor ogsaa den jomfruelige, aldrig før opbrudte Græsjord egner sig saa fortrinlig til at bære Hør. Her benytter man paa Grund af den vanskelige Transport og af Mangel paa Haandkraft i Landet selv slet ikke Plantens Stængel; man dyrker den alene for det oljeholdige Frø Skyld, som man enten presser selv, eller som man med større Lethed kan transportere bort selv i upresset Tilstand, fordi det efter sit Volumen og sin Vægt indeholder en forholdsvis større Værdi. Det er lignende økonomiske Forhold, som vi se ved saa mange andre af dette Lands Produktioner, som vi have set, da vi før fremhævede de Skovprodukter, det især sender ud af Landet, som ved Udbyttet af Fiskerierne lader Artikler som Kaviar og Fiskelim spille en fremtrædende Rolle, og som atter vise sig ved den animalske Produktion i disse Egne.

Overalt gjælder det at koncentrere Naturens Produkter i den mest sammentrængte til Forsendelse bedst skikkede Form. Det er en Selvfølge, at paa disse menneskefattige, skovløse, men ofte med mandshøjt Græs bedækkede Strækninger maa Kreaturerne i det Hele indtage den første Plads. Hvor vigtigt Kvæget nu end er, saa overgaas det dog i Betydning af Faaret. Hertil er der mange Grunde. Foruden Huder og Horn ere baade Tælle og animalsk Sæbe Exempler paa saadanne animalske Produkter, som kunne forsendes temmelig langt. Men især er det dog Faarets Uld, som saaledes egner sig til at føres. Det tørre Sydruslands vidtstrakte Græsgange have mange Slags Faar; vi træffe her de ejendommelige Faar med Fedthaler og Faar med de kløftede Haler og med de forunderlige Former af Horn. Men navnlig maa det dog fremhæves, hvorledes man i den nyere Tid med Held her har indført de finuldede spanske Faar. Der foreligger her et mærkeligt Exempel paa, hvad der kan udrettes ved et enkelt heldigt Forsøg. Det var ved Slutningen af forrige Aarhundrede, at en fransk Emigrant, en Mr. Rouvier, som var flygtet bort fra Toulon, da Napoleon indtog denne Stad, og som efter at have opholdt sig i nogen Tid i Spanien var kommen til Sydrusland, faldt paa den Tanke, at der her kunde udrettes Noget ved at indføre Merinosfaar. Det lykkedes ham at faa Regeringen til at tilstaa sig et Laan, hvormed han udrustede et Skib, som han ladede med Korn til Marseille, og derfra sejlede han til Malaga. Her vilde man ikke tillade ham at faa de ønskede Faar, og først efter store Vanskeligheder fik han et Antal finuldede Vædere smuglede ombord. De indenlandske Faar egnede sig imidlertid ikke til at krydses med de indførte, og først

efter flere, forgjæves Forsøg opnaaede han at fremskaffe det fornødne Antal Faar fra Sachsen. Hr. Rouvier havde ti Aar senere tilbagebetalt det Laan, han havde faaet af Regeringen, og skaffet sig selv Rigdom. Nu er Produktionen af temmelig fin Uld en af de vigtigste Forretninger for de sydrussiske Godsejere, og en Konsulatsberetning fra Odessa omtaler, hvorledes alene en enkelt tysk Godsejer eller rettere Godsejerinde aarlig kan sælge Uld for over en Million Rdl. i vore Penge. Foruden Hvede, Oljefrø og Uld er der ogsaa andre værdifulde Produkter i dette ny Rusland. De dødske Kosakker, som ved deres militære Ordning hindres i et ordentligt Agerbrug, skulle især leve af Kreaturer — de have blandt Andet ikke daarlige Heste — Fisk og Bier — Voxlys bruges meget i den græsk-katholske Ritus og høre ogsaa til Ruslands ejendommelige Udførselsgjenstande. Ikke blot paa Krims Sydkyst — hvis italienske Klima Kejseren og andre russiske Stormænd anerkjende ved at have rejst en Række af prægtige Villaer — men ogsaa paa andre Steder i Sydrusland dyrkes af værdifuldere Planter, saaledes bl. A. Vinstokken; men Tilberedningen af Vinen er ikke god, og den høje Beskyttelse ved den høje Told paa Indførselen af Vin har paa ingen Maade været i Stand til at lære Befolkningen en mere omhyggelig Fremgangsmaade. Der dyrkes ogsaa Tobak. Og imellem de forskjellige Rotationer i Agerbruget kan man finde saadanne Ting som Meloner. Majsens trives godt og udgjør endogsaa det almindelige Fødemiddel for den moldauiske Bonde i Besarabien. Morbærtræet kan trives; men Silkeavlen er rigtig nok trods al Beskyttelse dog endnu yderst ringe. Størst er den nede i Transkavkasien, hvor man tillige træffer Væxter som Oliventræet og Sukkerrøret.

Men hvorledes maa man ikke ogsaa kunne finde Prøver paa Alt i dette uhyre Rige, der strækker sig saa højt mod Norden og saa langt ned i Syden.

I det Hele maa Ruslands Agerbrug siges at staa meget lavt. Vi have fremhævet, at det ikke skyldes Jordbunden, der endogsaa er fortrinlig skikket til at frembringe en hel Række af de vigtigste Produkter. Men man har ment, at det skulde komme af Klimatet. Det er jo sandt, at Klimatet her i det østlige Evropa i Gjennemsnit er lidt koldere end i det vestlige; men det, der er af væsentlig Betydning, er jo dog ikke denne Forskjel, men den større Forskjel paa Sommer og Vinter, i det Hele Fastlandsklimatet. Nu⁴ kan imidlertid denne store Forskjel mellem Sommer og Vinter ingenlunde betegnes som uheldig for Agerbrugets Udvikling. Den kolde og ofte lange Vinter nødvendiggjør gode Bygninger og navnlig Tilvejebringelsen af de nødvendige Fodermidler for at kunne holde Kreaturerne paa Stald. Ogsaa vanskeliggjør den ganske vist Arbejdets jævne Fordeling; der maa holdes betydelig Kraft for at kunne benytte de korte Perioder til Udearbejde, og der maa paa den anden Side sørges for en hensigtsmæssig Benyttelse saa vel af den menneskelige Kraft som af Trækdyrene i den øvrige Del af Aaret, hvortil man dog har Skovene og de Hoved- og Bierhverv, der knytte sig til disse, de lange Transporter, der netop bedst finde Sted om Vinteren, og meget Andet. Paa den anden Side tillader netop den forholdsvis stærke Sommervarme Dyrkningen af de fleste Agerbrugsprodukter paa en Breddegrad, hvor der ellers ikke kunde være Spørgsmaal derom, og er Klimatet paa Europas Vestkyst end gunstigere for Dyrkningen af de grønne Afgrøder, saa er Fastlandsklimatet atter tjenligere for Kornsorterne og

andre Væxter, som skulle modnes. En Del af Rusland er i høj Grad udsat for Tørke og er ganske vist, hvad Misvæxt angaar, langt fra saa heldig stillet som f. Ex. Danmark med dets mærkelig varierende Klima. Men dels er der — i alt Fald naar man undtager enkelte Egne, der f. Eks. lide forfærdelig af Græshopper og andre særegne Ulykker — i denne Henseende næppe stor Forskjel mellem Rusland og andre evropæiske Lande, hvor Agerbruget dog staar forholdsvis højt; dels vilde man i Rusland sikkert være langt mere uafhængig af de klimatiske Forskjelligheder, naar Agerbruget og navnlig visse Dele af det vare mere udviklede. I det Hele maa vist nok Dyrkningen og dens lave Standpunkt væsentlig tilskrives Menneskene og den menneskelige Udvikling.

Driftsmaaden for Kornegnene er gennemgaaende endnu det Trevangssystem, vi saa godt kjende fra vor egen og de andre germaniske Nationers Fortid. I de Landsbyer, der ligge spredte i det Nordliges Urskove, paa Stepperne i det Sydlige, i Besarabien, i det Vestlige og i andre forholdsvis ny Egne i det Østlige, er der ofte slet intet Sædskifte; man bryder op af den overflødige Jord, som man bedst kan komme af Sted dermed. Og det er for saa vidt et Fremskridt, at man i den Del af Landet, der dog har ældre Kultur, skifter mellem Vintersæd, Vaarsæd og Hvile. Men det er dog nødvendig et højst ufuldkomment System. Man har i Rotationen slet ikke Græs eller andre Foderurter, og selv om det er det Fordelagtigste at bevare de store Græsninger til Benyttelse for Kreaturerne om Sommeren, selv om man i Almindelighed endnu længe vil vedblive kun at dyrke en mindre Del af Arealet og endnu længe vil lade det Meste af det, man ikke dyrker, henligge som denne

maadelige Mellemtung mellem Græsning og Skov, som man overalt træffer under mindre udviklede Forhold — saa klages der i alt Fald fra de mere udviklede Egne over, at det ikke i samme Grad er fordelagtigt at benytte det mindre gode, korte naturlige Græs paa de store med spredte Egetræer bevoxede Strækninger til Hø; saa længe man havde Hoveriet, mærkede man ikke, hvad det kostede at slaa og rive det; anderledes nu efter Livegenskabets Ophævelse, hvor man skal betale Arbejdet i Penge, og hvor man da derved lærer Vigtigheden af en bedre Driftsmaade. Paa de svagt befolkede Stepper er det maaske naturligt, at man anvender Halmen og Gødningen til Brændsel, og paa andre Dele af «den sorte Jord» har det maaske hidtil i alt Fald ikke været nødvendigt at anvende nogen Omhu i denne Retning; men i Almindelighed synes det dog, som om man nu ogsaa maa lære det, man ikke før har kjendt, en regelmæssig Gødning af Jorden; man maa ikke mere nøjes med at gøde den Jord, der ligger nærmest Herregaardene eller Landsbyerne. Regelmæssig Anvendelse af Gødning, som ogsaa andre landøkonomiske Fremskridt, er maaske uforenelig med det vidt drevne Landsbysystem, der lader saa stor en Del af Jorderne ligge langt borte fra Boligerne; men saa maa man forandre dette System og tænke paa Udflytning. Som her i Midten af forrige Aarhundrede saaledes høster man da ogsaa i Rusland i de fleste Dele af Landet kun nogle ganske faa Fold. Heller ikke Kreaturerne kunne under det herskende System, uden Fodervæxt og med daarlige fælles Græsninger, være gode. Hestene ere i Almindelighed smaa og svage, skjønt man paa de store Stutterier, navnlig paa visse Steder i det Østlige, træffer endogsaa fortrinlige Heste, ypperlige Travers og i andre Henseender

udmærkede Racer. Det staar i nøje Sammenhæng med hele Driftsmaaden, at Kvæget dels langt fra overalt er til Stede i forholdsvis tilstrækkeligt Antal, dels i Beskaffenhed lader saa umaadelig meget tilbage at ønske. Her inde i disse Egne er det, at Kvægsygen hører hjemme som en idelig tilbagevendende Plage for Landet selv og som en Fordærvelse, der derfra af og til udbreder sig over det øvrige Evropa. Der er næppe nogen Tvivl om, at den væsentlig skyldes det daarlige Foder og i det Hele den slette Behandling. Det er som sagt sandsynligt, at den græske Religion med dens Forbud mod Mælkespiser i den lange Fastetid bidrager til at formindske Sansen for Malkekvæg, men selv det fornødne Antal Oxer til Arbejdsdyr siges ofte at mangle, og det anføres som en af Fordelene for Agerbruget ved de ny Jærnbaner, at man ikke mere behøver at have et saa umaadeligt Antal Oxer paa Vejene. Man har ofte gjort Forsøg paa at indføre bedre Racer, og det har endogsaa udviklet sig til en hel Industri at sende Tyroler- og Schweizerkvæg over til de russiske Godsejere; men Forsøgene med de ny Racer skulle sjælden lykkes, fordi Behandlingen og de øvrige Forhold ikke ere derefter. Det gaar som med Redskaberne og med Maskinerne. I Almindelighed er det de sletteste, meget simple, forældede, tunge, klodsede Redskaber, der anvendes; der er god Anledning til at indføre baade bedre Redskaber og ny Maskiner. Nu berettes det, at de russiske Godsejere, som i den nyeste Tid have begyndt at se sig om i Evropa for at lære Agerbrug, fremfor alt have hjembragt Sansen for Maskiner. Vi omtalte forleden, hvorledes det var gaaet Khediven af Ægypten, da han i rigtig Erkjendelse af, at det fremfor alt var Kraft til at bearbejde Nillandet, han

manglede, paa en Gang i England købte 150 Damp-plove til omtrent tre Millioner Rdl. Damppløvene stod der, men Fellaherne forstod ikke at behandle dem, saaledes at de stode hen aldeles ubenyttede. Om end ikke i samme Maalestok, skal det imidlertid være gaaet mange af de russiske Godsejere paa lignende Maade med deres ny Maskiner; de have ikke taget Befolkningens Mangel paa Evne til at behandle dem, Vanskeligheder ved at udføre Reparationer og andre lignende Forhold i tilbørlig Betragtning. For øvrigt er der naturligvis i et Land som Rusland særegen Anledning til at indføre Forbedringer fra oven af. Vi have nævnt Franskmanden med Merinosfaarene i Sydrusland; Andre have i andre Egne gjort det Samme; og blandt Andet skal en af de bedre finuldede Racer skrive sig fra en Flok Faar, som Alexander sendte hjem fra Troppauerkongressen; den bedste Kvæg-race i det nordlige Rusland skal nedstamme fra noget Kvæg, som Peter den Store sendte hjem fra Holland, og i en anden Egn skulle de forbedrede Plove være dannede efter et Mønster, som den samme omsigtsfulde og energiske Fyrste indførte fra Belgien. Rusland er saa langt tilbage, at der endnu der er fuldeste Anledning til Forsøg med Nyt, og til at disse Forsøg foretages fra oven af.

Allerede her, hvor vi tale om Agerbrugets rent økonomiske Tilstand, maa det være mig tilladt med et Par Ord at fremhæve Beskaffenheden af de Samfundsklasser, vi her have med at gøre. Hovedmassen af Befolkningen er en Almue, Bønder, der ikke kan sættes ved Siden af vore Gaardejere eller Gaardfæstere; maa-ske kan den sammenlignes med vore Bønder i Midten af forrige Aarhundrede før Landboreformerne, men

maa nu snarere stilles ved Siden af vore Husmænd eller smaa Parcellister. Selv nu, efter at Livegenskabet er ophævet, og Landsbyerne for en stor Del selv ere blevne Ejere af deres Jorder, kan deres Stilling dog paa ingen Maade betegnes anderledes. Ved Siden af Bønderne eksisterer der atter intet Andet end Godsejerne, som man atter paa ingen Maade maa sammenligne med vore Godsejere eller med vore større Jordbrugere. Paa samme Maade som Godsejerne i det sydlige Evropa leve ogsaa Godsejerne i Rusland for en stor Del i Stæderne, tidligere i Moskva, nu i Almindelighed i de større Guvernementsbyer, hvor de forbruge de Afgifter, de faa ind fra deres Landsbyer. Nu er det ganske vist meget ofte Tilfældet, at de for egen Regning drive en Del af deres Jorder; navnlig er dette vist nok næsten overalt det Almindelige i de gamle polske Provinser og i det Hele i de mere kornsælgende Landsdele. Selv her have Ejerne imidlertid hidtil i Almindelighed ikke været andet end Indkrævere af Bøndernes Ydelser, kun at disse her bestod i personligt Arbejde, enkelte Naturalydelser, men væsentlig Ydelse af Arbejde, alene personligt eller med Forspand af Oxer eller Heste, i Steden for i Afgiften alene i Penge, den saakaldte Obrok. Det betegnes i Almindelighed som et Fremskridt, at Godsejerne i Steden for at leve af deres Undergivnes Ydelser selv indtage en Del af Jorden til Dyrkning. Her er det imidlertid den allersimpleste Form af denne „Selbstverwaltung“, som Tyskerne kalde det. Meget ofte have disse russiske Godsejere slet ikke selv havt nogen som helst Kreaturer, Avlsbygninger, Redskaber; deres Virksomhed har ofte kun bestaaet i, at de lode Bønderne drive en vis Del af Jorden, en Tredjedel eller et andet lignende Forhold, for

deres egen Regning, at de derefter lod dem bringe Hveden eller den anden Sæd til deres Pakhus, samt endelig transportere den bort til Odessa, Riga eller et andet Salgssted. Selv have Godsejerne i Almindelighed heller ikke nogen Indsigt i Agerbruget. Før have Familierne endogsaa for at bevare deres Adelskab været nødsagede til ikke i flere Generationer at unddrage sig Statstjenesten, og endnu er det i alt Fald Skik og Brug, at de først tjene nogle Aar som Officerer eller i anden Tjeneste og først senere trække sig tilbage til deres Godser, efter at de saaledes ere udviklede til alt Andet end Landmænd. Nu rejse de meget ofte udenlands — før var det dem endogsaa forbudt at rejse uden særlig Tilladelse — men selv om de i Udlandet gjøre sig noget bekjendt med Agerbrug, blive de derfor dog i Almindelighed langt fra praktiske Mænd. Bestyrelsen af Ejendommene overlades derfor, selv hvor Godsejerne bo paa deres Besiddelser, til Forvaltere, der i Almindelighed beskrives som uduelige, uvidende og Snydere. Det har tidligere i de fleste Provinser kun været tilladt at bortforpagte til Adelige, og undertiden har Bortforpagtning endogsaa været helt forbudt; men selv hvor Godserne bortforpagtedes, var det i Almindelighed ikke, for at Forpagteren skulde være Landmand, men kun for at han, i Almindelighed en spekulerende Forretningsmand fra en af Byerne, i Pengeafgifter eller i Hoveri, ved Brændevinsbrænding eller ved Brændevinshandel, undertiden ogsaa ved at hugge løs paa Skovene, skulde se at presse saa meget som muligt ud af Godset. I Almindelighed har man med Rette kunnet betegne Ruslands Agerbrug, som det hidtil har været, som udelukkende drevet af Landsbyer af en doven og ofte lastefuld Almue, der selv dreves til Arbejde af

Kronens Embedsmænd eller af private adelige Godsejere og deres Hjælpere.

Hvor megen Del den ejendommelige nationale russiske Udvikling har i Agerbrugets Tilstand, fremgaar blandt Andet ved den flygtigste Sammenligning med de andre Dele af Riget, der have en anden Udvikling, med de lutheranske, tysk og svensk dannede Østersøprovinser og Finland, som ogsaa med de ikke-russiske Befolkninger, der findes inden det egentlige Ruslands Grænser. Dette har man navnlig Lejlighed til i Sydrusland, hvor Katharina foruden Russere tillige indkaldte forskellige andre Kolonistbefolkninger, Bulgarer, Græker og Tyrker. Grækerne have her som ellers vist sig som maadelige Agerdyrkere, men som dygtige Handelsmænd. Derimod synes efter de fleste Beskrivelser flere af de tyske Kolonier — der kom herover paa samme Tid, som vor Regering kaldte phalziske Bønder op i Jylland, men som her fandt en taknemmeligere Jordbund end Tyskerne hos os paa Hederne — at udmærke sig fremfor deres fleste russiske Naboer ved ordentlige Boliger, Træplantninger, velholdte Kreaturer og godt dyrkede Jorder. Meningerne ere delte om, hvor vidt navnlig Storrusserne efter deres ustadige, til Vandring tilbøjelige nationale Karakter kunne siges at være vel oplagte til Agerbrug. I ethvert Tilfælde staa de endnu i denne Henseende tilbage for deres Naboer.

En uhyre Vanskelighed for det russiske Agerbrugs Udvikling hidrører ganske vist fra den mangelfulde Af sætning paa Grund af de store Afstande og paa Grund af Samfærdselsmidlernes slette Tilstand. Deraf kommer det, at de vigtigste Produkter som sagt endnu i mange Egne næsten ere værdiløse, og deraf kommer tillige Produkternes for en fremskridende Produktion saa fordærve-

lige umaadelige Svingning i Pris. Det er ikke blot overfor Udlandet, at Forskjellighedene ere til Stede; ogsaa mellem de forskjellige russiske Guvernementer er der tit den allerstørste Forskjel, Mangel i det ene, Overflod i det andet. I mange Egne kunne Transporterne slet ikke ske uden i den Tid af Aaret, da Sneen dækker Jorden og giver Føre. De Veje, der findes, beskrives i Almindelighed som næsten fuldstændig ufarbare en stor Del af Aaret og navnlig i den Tid, da Frosten forlader Jorden; selv tre eller fire Par af de taalmodige Oxer kunne da ofte vanskelig bevæge Vognene fremad.

Nu har man med Energi drevet paa Anlægget af Jærnveje; disse gjøre vel ikke den fulde Nytte, de vare i Stand til at gjøre, — det er, fordi nogle af de vigtigste Linjer mere ere lagte efter militære end efter økonomiske Øjemed, og fordi man her, som i Spanien og andre lidet udviklede Lande, mangler de Veje, der skulle bringe Færdselen til Jærnbanerne; men dog have de allerede gjort umaadelig megen Nytte, i det de ofte have givet Produkterne Værdi, hvor de før slet ingen havde, og i det de i ethvert Tilfælde have gjort deres Forsendelse billigere, hurtigere og sikrere. Hidtil har det været en af Handelsmændenes største Klager fra Odessa og andre Hovedstæder for Udførselen, at de aldrig med Sikkerhed kunde regne, naar de fik Varerne frem; dels laa dette i de vanskelige Transportforhold, dels kom det af den almindelige Upaalidelighed, der altid er karakteristisk for en lav Udvikling; de kunde aldrig stole paa, at Godsejere og andre mindre Leverandører holdt deres Kontrakter, navnlig ikke med Hensyn til Levering i rette Tid, og de maatte tilmed løbe an paa, at betydelige Kvantiteter stadig bleve stjaalne undervejs. Jeg kan ikke glemme en Be-

retning, jeg forleden Aar hørte af en fremragende Dansk, som havde besøgt Riga. Han beskrev mig, hvorledes han havde set Havren ligge i store Dynger ved Havnen og paa Gaderne. Alle Pakhuse vare fulde, en hel Række af Jærnbanevogne stode fulde af Havre ud ad Jærnbanen; saa havde man ikke Andet at gjøre end at tømme ud paa Stenbroen, indtil det længe forventede Isbrud fandt Sted, og den Flaade af engelske Dampere, som skulde have Havren om Bord, kunde komme ind; det gjorde man da saaledes, at alle Rigas Høns og Spurve vare blevne mætte og tykke. Det var den ny Jærnbane, som saaledes pludselig havde bragt al denne Sæd frem, og endnu havde Jærnbanen dog ikke naaet den »sorte Jord« med dens Rigdom paa Hvede og andre Frembringelser. Jeg vilde næppe forstaa denne Beskrivelse, hvis jeg ikke fra andre Steder i det russiske Rige havde set næsten ganske tilsvarende Beretninger. Men hvilket Billede paa russiske Tilstande er ikke dette! Hvilke Mangeler i Indretninger, i den hele Tilstand, og tillige hvilken uhyre naturlig frembringende Kraft!